

Levéltörödékek*).

II.

Propria laus serdet.

Semmit sem gyűlöl inkább az *ex professo* criticus mint az operát. Ez olly tünemény, melynek okát nagyon könnyű feltalálni. A' pusztán literatori criticus nem ért az operához, azt bírálni nem tudja, 's így a' munkából eo ipso kifogy.

Ha másért nem, csak azért is szeretném most a' színházakat egy időre kiküszöbölni, hogy megtudjunk, miről írta Bajza az athenaeumi játékszíni krónikában, ha csupán az opera járna dívatba. Mert itt a' különbség a' közönséges és a' művész érítő criticus között. Színdarabokról kritikát írni, nem nagy mesteriség; nem értem ezt olyformán mint Saphie szokta kritikát írni — mert ez az egyetlen egy helyes színi kritikát, a' kit ismerek; hanem értem az olly kritikákat, melyeket mindennap olvasunk a' sok számtalan hírlapokban. De más a' muzsikát recensál! Itt, uraim! ismétet, gyakorlás és a' muzsikát illető nyomos critica szükséges, 's így világos, hogy kevés recensensekre találunk. — Sed de hoc satis.

A' színház szent hely — 's a' Muzsák' temploma, ebben a' rozsz és igazságtalan criticus nem más mint épen e' szent hely' elensége; 's régenten azok, kik a' hamis istenek' templomaiba járván, ott magokat helytelenül viseltek, onnan kivetettek, belevén az ajtó nekik örökké zárva.

En ilyformán bántam az olly recensenssel is, ki a' jót rágalmazza 's a' rozsat dicséri, 's ez volna a' legjobb mód, az efféle silány recensenseket némákká tenni.

Úgy hiszem, a' mostani világban (értem a' magyart) legjobb speculatio volna, újságot írni, ha a' szerkesztő ezt igérné jelentésében: „Drága olvasó közönség! én újságot akarok kiadni, de olly feltétellel, hogy recensiókat ugyan fogok írni, sőt talán szemlét is, de erősen ígérem, hogy feleleteket nem írok“.

Csak egyet akarok itt megjegyezni. Mi mulatsága lehet az Athenaeum' olvasójának, ki a' Hírnököt vagy a' Rajzolatokat nem tartja, mindon a' sok és végnélküli feleleteket olvasva? — A' jámbor Athenaeum' olvasója, egyre másra látja ezen hírlap' 2—4 — sőt több lapjait is telve az olly anticriticákkal 's feleletekkel, és nem tudja azt, mire felel Bajza — 's miért haragszik Bajza! — Ekkor az Athenaeum' olvasója így gondolkozik: „Ezen feleleteket én bizony nem értem, 's hogy értem, inkább a' kritikákat is olvasom“; előfizet a' Hírnökre, 's szinte a' Rajzolatokra, 's most nyílnak szemei, most ismeri meg a' trifoliumot, 's a' jövő előfizetési határidőkor az Athenaeumot szépen megköszöni. —

*) Történeti feljegyzések' megelőzendőre szükségesnek látam az olvasó közönséget értesíteni a' felől, hogy a' Századunk' 86ik számában *Levéltörödékek* cím alatt megkezdett, és épen ugy mint az *encyclop.* is, a' pent magyar szavakat tárgyzó cikkely (Hucpo aljárassal) nem töltem vala. — Ezt, többi közt, azért is szükségesnek tartom közölhetetlenné, mivel szoros elvöl tartam ki magamnak, minden cikkelyeimel, bámi cikkelyek legyenek is azok, egész nevem alatt adni ki. Bécs, octob. 30. 1838.

Azonban ezen zajgások között leginkább az a szerkesztő nevet, kinek igaza van. Kik ez? melyik ez? videbimus. Egyébiránt bátran lehet állítani, hogy minden szerkesztő ultráz; de ha mindégylük kétszer annyit ultráz, mint a' dolog magában van, ugy bizony *Bajza* hatszor tessz! — Héj, csak az a Szemle ne volna, ne lett volna! —

Csaló azonban sokat átnéz a' Szemlében: p. o. én találtam oly sorokat az Athenaeum' 30dik számában a' 486ik oldalon, mellyeket a' világért sem mellőztem volna e', t. i. *Furkács* Tamás' levelezésének folytatását.

Olvastad barátom! ezen billet-doux-t? ha nem, ugy keresd meg magadnak ezen azómat, és gyönyörködjél scriaiban.

Ezen levélben öregebb Furkács Tamás fiahoz ezt írja: „Igaz ugyan, hogy korodban természetes a' harag és bosszankodás mindenre, a' mi igazságtalanság' bélyegét viseli; korodban gyűlölni kell a' tehetetlenséget, melly az irigységgel szövetségben mindenre képes, a' mi alacson; igaz, hogy a' melly dolgokat 's kifejezéseket közlöttél, azok csak bicskások' s részeg kanászok' szájába illenek, hanem mire használta a' ravaszság méltó haragodnak ezen kitörését, arra, hogy jó, *becsületes* *) atyád' nevélt egy semmirekellő a' Rajzolatokban bitorlani merte, hogy nevem alatt téged feddeni, 's rút nevekkal a' világ előtt illetni nem pirúl, 's ügyet és embereket vádol, *kiket én tisztellek*, 's temét ügyet és embereket vélt, kikől taxonyodom.“

Bu szép dialogus, Bajza uram! kegyed egyre rágalmazza a' hírlapokat, a' durva expressiókért, és maga nem restel a' leg-tisztátalanabb és a' társas élet' köréből kiküszöbölendő szavakkal élni! —

Lásd barátom! ezen urak azt gondolják, ha valakit a' hibáért megdorgálnak, ők is hibázhatnak; pedig ez nem megy, mert az illy critica elveszti erejét, és semmivé lesz.

Tovább haragszik Bajza vagy pajtása (mert ki a' Furkács Tamás, nem tudjuk, de a' redactor *Bajza*), hogy a' Rajzolatokban a' pseudo-Furkács oly embereket vádol (t. i. *Bajzát*), kiket ő tisztel (t. i. *Bajzát*). — Amor incipit ab ego. Igaza van az Athenaeum' szerkesztőjének — mert ha önmagát nem szerelné, ki szeretné más — ha illy tisztátalan kifejezésekkel el, azért mert ezt más is tette?

„Egy semmirekellő a' Rajzolatokban“!!! Hát ez misélt új szó — még semmi *valamirekellő* könyvben sem olvastam.

Midőn egy redactor ezt írja a' másikról: „ilyen ember akár redactor lenni“**), ez annyit tesz: „Uraim! én redactor vagyok — újságot írok, praenumerálatok — mert ugyan van még több hírlap is és több redactor, de ezek nem értenek hozzá, csak én vagyok az igaz redactor!“ Ezt követi dobogó, és a' következő utzában újra kezdődik a' proclamatio 's tovább.

Végre szinte azon számban a' 488dik lap' hetedik sorában Bajza csufolja *Munkácsy*-t, hogy ez nem tagja a' magyar tudós társaságnak. Már ez, perse nagy fatum, no de mirek csufolódni — renavare dolorem! — Szegény Munkácsy ugyis érz ezen

*) ?

**) Lásd Athen, 90 sz. 487 lap.

kemény sors' súlyát, minek ezt neki szemére vetni? Igaz, elég nem szép tőle, hogy a' magyar tudós társaságnak semmiféle tagja, és mégis elég merész, írni. — *Rococo.*

(Folytatása következik.)

Nyilatkozás

egy illetlen megtámadtatásom iránt *Századunk'* 84dik számában.

...Solutes

Qui captat risus hominum famaque dicacis.

Horat.

Tek. *Csaplovics* ur, kinek literatori érdemeit, kiváltképen a' magyar statisticában, elismérem, szokta meggyőződéseit 's véleményeit, melyek néha igen *paradoxok*, mint maga megvallja a' természetjogról írt paradoxonában (*Századunk'* 8dik és 17dik számában) már ezen szó „paradoxon“ által, őszintén és szabadlelkűleg német és magyar hírlapokban közölni, és más tudósok' nézetei 's véleményei ellen küzdeni 's tüzesen harczolni. Ez neki ugyan szabad, de teljességgel nincs joga, más tudósokat, kik valamely tudományban mint professorok 's írók sok évig fáradoztak, személyesen megbántani, sem finom elménczkedésivel tanítványaik 's a' hírlapi közönség előtt nevetségessé tenni, tudatlanoknak, sőt bolondoknak (mint a' nagyérdemű lipcsei professort, *Krug* urat) szidalmazni, vagy *utcsinálásra* ítélni. Ez utolsó rajtam történt *Századunk'* 84dik számában, mert én vagyok azon *őreg jogász*, ki a' *magyar magányos jog'* *commentatorairól* írt értekezést *Századunk'* 77—80dik számaiban közölte, mely ellen Cs. ur felkelt. Én ugyan magamat nem nevezttem meg: de ez mindegy; 's épen azért, mivel Cs. ur a' szerző' nevét nem tudta, személyével szelidebben kellett volna bánni, 's engemet *utcsinálásra* nem kárhoztatni, míg több évtől (1803) fogva mint professor 's mint jurista is, és pedig nem minden házon 's áldás nélkül, fáradoztam, mit előljáróim (Késmárkon szintugy mint Teschenben Sziléziában, Sopronyban, Keszthelyen, Karloviczon, Pozsonyban, Esztergomban) és számtalan háladatos tanítványim bizonyítottak; 's eddig még senkinek sem jutott eszébe, engemet az oskolai cathedrától kirekeszteni 's *utcsinálásra* igazítani*). De ha tudta volna is nevemet Cs. ur, kétségkívül velem azért, mivel más nézeleim vannak Verböczy' Tripartituma iránt, mint neki, mégsem bánt volna szelidebben, mint *Jung* cs. kir. professzorral a' bécsi egyetemenél 's a' Theresianumban, kit Judas Iscariotesnek szidalmazni nem ártall. Csak röviden fogok Cs. urnak szemrehányásaira felelni, 's pedig hideg vérrel 's minden személyesség 's becstelenség nélkül. Ítéljen a'

*) Itt, ugy látszik, tágabb magyarázatot enged a' tudós értekező *Csaplovics* ur' szavainak, mint millyet azoknak a' szöveg és Cs. ur' világosan kifejezett szándéka szerint tulajdonítani lehet. Cs. ur (*Századunk'*, 84. sz., 582. szept.) legkevesebbé sem utalja az „érdemes régi magyar jogász“-t *utcsinálásra*, hanem csak egy erős *húz*-ról szól, olyanról, mely „hegyeket képes helyökből kimozdítani, 's mely e' szerint az *utcsinálással* igen derék *sotogulatokat* tehetne, de a' *literaturában* egészen 's teljességgel *nélkülözhető*“ stb.“ Ez a' mi csekély ítéletünk szerint se' többet se' kevesebbet nem tesz, mint midőn egyik igen érdemes német író a' másik szinte igen érdemes német írónak valamely állítására ezt mondja: „dazu gehört ein Köhlerglaube“, mi hiszen legkevesebbé sem teszi ezt: „Menjen az ur' szónégetőnek, mert annak 's nem írónak való“ 's t. e. f. — Meg kell különböztetni a' *személyességeket*. Hiszen ha Cs. ur' idézett mondása gáncsolható személyesség volna, akkor nem volna nehéz megmutatni, hogy nem csak maga *Rumy* ur *Solemnics* ellen, ez *Kusov* ellen és viszont 'stb. 'stb., *gáncsolható személyességekre* lakaadtak, hanem hogy e' hibától általában semmi *criticus* sem ment, mi pedig mi épen nem merészek állítani.

A' szerk.